

Recensie van het boek "Wapenspreuken van Nederlandse Geslachten."

Onlangs verscheen bij WBOOKS in Zwolle het rijk geïllustreerde boek "Wapenspreuken van Nederlandse Geslachten". Het betreft een beredeneerd overzicht van de wapenspreuken van Nederlandse adellijke en patriciaats-families. Auteurs Christoph ten Houte de Lange, Alle Diderik de Jonge en Jan Spoelder vullen met hun nieuwe publicatie een lacune aangezien er tot voor kort geen naslagwerk bestond waarin de wapenspreuken van de in het rode en blauwe boekje opgenomen geslachten systematisch worden behandeld. Eerdere werken als dat van A.A. Vorsterman van Oyen, "Stam- en wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën" (1885-1890) en J.B. Rietstap, "Wapenboek van den Nederlandschen Adel" (1883-1887) vermelden wel wapenspreuken, maar deze vormen geen specifiek onderwerp van onderzoek.

De auteurs behandelen het thema vanuit de kern, waarbij zij ingaan op wat exact onder een wapenspreuk moet worden verstaan, hoe deze spreuken zijn ontstaan en in welke vormen zij zich aan ons tonen. Zo wordt een wapenspreuk beschouwd als een kernachtige uitspraak die een formulering van levenswijsheid of een vermaning inhoudt, een zin met een zedelijk of godsdienstige strekking. Interessant is dat deze spreuken ten tijde van de Republiek niet onderworpen waren aan een heraldische autoriteit, zoals dat vanaf 1813 - in het geval van de adel - wel het geval is. Of een wapenspreuk werd doorgegeven werd dus feitelijk alleen bepaald door familietraditie. Daarmee is het begrijpelijk dat het gebruik van wapenspreuken in die eerste periode een vrijblijvender karakter had dan in de laatste twee eeuwen van de Nederlandse geschiedenis, waarin sprake was van een meer formele codificatie van wapenspreuken.

Het corpus van wapenspreuken van de Nederlandse families telt ruim 400 wapenspreuken, waarvan er ca. 310 in het Latijn zijn gesteld, ca. 80 in het Frans, ca. 30 in het Nederlands en Fries (4), Engels/Schots (8), Duits (5) en enkele andere talen (4). Dat zoveel families kozen voor een Latijnse wapenspreuk heeft te maken met het feit dat tot ver in de 17^e eeuw Latijn de taal van bestuur, religie en wetenschap was en pas daarna de landstalen voor een deel die rol overnamen. Daarnaast voeren de auteurs aan dat Latijn zich bij uitstek leent om een gedachte kort en bondig te formuleren en dat het Latijn een statusverhogende werking zal hebben gehad. Grappig is het te lezen dat er enkele wapenspreuken van Nederlandse geslachten zijn die fouten in het Latijn bevatten. Deze fouten zijn er waarschijnlijk ingeslopen bij het transcriberen of overtekenen van het wapen door de heraldisch tekenaar. De foutief overgenomen versies zijn daarna waarschijnlijk een eigen leven gaan leiden zonder dat de dragers van het wapen zich daarvan bewust waren.

Bekende en minder kende zaken over wapenspreuken worden systematisch uit de doeken gedaan. Zo staan wapenspreuken in het algemeen onder het wapen in zwarte letters weergegeven, geschreven op een fladderend wit lint. Bij uitzondering staat de wapenspreuk boven het wapen afgebeeld. Dit moet dan wel duidelijk omschreven staan in de wapenbeschrijving en mag niet worden verward met de zogenaamde wapenkreet die altijd boven het wapen staat, maar in het verleden een andere, militair gerichte, functie had. Deze functie bestond er namelijk uit dat men op het slagveld zich onder het horen van deze kreet kon hergroeperen. Ook valt te lezen dat wapenspreuken soms een toespeling op de naam op of het wapen blijken te zijn. Zo is de Franstalige wapenspreuk "La vertu est un beau fort" duidelijk in verband te brengen met de familienaam De Beaufort. Evenzo is de wapenspreuk "Stella duce" ("Onder leiding van de ster") van de familie Six een verwijzing naar de ster in het schild en de ster in het helmteken van deze familie. Andere verwijzingen zijn minder evident, maar de auteurs zijn er goed in geslaagd ook de subtielere verbanden te traceren.

Het alfabetisch geordende repertorium is overzichtelijk ingedeeld en ook de aanvullende index op familienaam helpt mee om deze publicatie als praktisch naslagwerk te kunnen gebruiken. We kunnen de auteurs dan ook complimenteren met het afleveren van een bijzonder bruikbaar standaardwerk over de wapenspreuken van Nederlandse geslachten.

Robert J. Quarles van Ufford